

POSTGRAU ECONOMIA SOCIAL SOLIDÀRIA

**La mirada interseccional dins
l'ESS, desigualtats
entrecreuades en debat**

ÍNDEX

1. Introducció
2. Analitzem el poder a partir dels nostres propis privilegis
 - 2.1. Poder, privilegis i rangs
 - 2.2. Responsabilitzem-nos-en
3. Incorporem la mirada interseccional dins de l'ESS: construim un marc teòric comú
 - 3.1. El sexe i el gènere com a variables indispensables de les anàlisis interseccionals sobre les desigualtats socials.
 - 3.2. La raça: orígens i repercussions en l'Economia Social i Solidària
 - 3.3. Normalisme, discapacitisme i interseccionalitat
4. Reptes de futur

1. Introducció

Tal i com reflecteix l'informe del Mercat Social de l'any 2021¹, existeixen diferències considerables entre el discurs i les pràctiques quan des de les iniciatives de l'ESS parlem de fomentar un mercat social divers i inclusiu, malgrat en els últims anys estiguem començant a corregir aquesta tendència. Els números parlen per si sols quan veiem que *vora del 40% de les entitats afirmen que tenen la "voluntat" d'afavorir la presència de persones treballadores extracomunitàries o racialitzades. Ara bé, a la pràctica només un 34% d'aquestes té treballadores extracomunitàries i un 29% treballadores racialitzades. Aquests percentatges baixen al 8% si calculem el pes d'aquests dos col·lectius entre el total de persones treballadores*. Els números també alerten quan veiem que només el 10% de les treballadores de les iniciatives estan considerades en risc d'exclusió social. O que no hagi estat fins aquest any que el Balanç Social ha inclòs una pregunta sobre existència o no de procediments i pràctiques per assegurar l'accessibilitat de persones amb diversitat funcional; un 40% afirma tenir-los, però el cert és que encara no hem generat dades per saber quin espai ocupen dins les entitats, o si formen part de l'estructura laboral o de la base social (2021:67).

Si allunyem la lupa de les entitats i mirem el mercat social dins el context sociocultural d'on procedim, aquesta diversitat de números tan millorables ens fa més no sospitar que seguim reproduint de manera important moltes de les desigualtats socials pròpies d'aquell marc sociocultural que volem deixar enrere

La idiosincràsia transformadora de l'economia social i solidària ens porta a caminar cap a uns escenaris de futur més sostenibles i més justos. El camí cap a aquests nous escenaris passa per treballar les diferents desigualtats presents en el marc sociocultural on estem insertades les iniciatives de l'ESS. I no només treballar-ho a través de l'activitat socioeconòmica concreta que desenvolupem, sinó que cal les pròpies pràctiques i metodologies treballin per avançar cap a nous marcs de transformació i de justícia social.

És molt difícil traçar rutes que ens encaminin a desmantellar els sistemes d'opressió i discriminació si des de la nostra posició de privilegi no som capaces de copsar la diversitat problemàtiques i necessitats presents al nostre entorn més directe. Cal que comencem a entrenar una mirada diferent. Ens cal una mirada capaç de copsar l'extens ventall de categories biològiques, socials i culturals a través de les quals es manifesten aquests diferents eixos d'opressió. Una mirada que ens permeti detectar com interaccionen aquestes categories quan sovint passa en múltiples i simultanis nivells: l'edat, el gènere, l'ètnia, la classe, la discapacitat, l'orientació sexual, la religió, la casta, la nacionalitat, entre d'altres.

Considerem necessària i imprescindible una mirada comuna per entendre tots aquests processos, que tenen a veure amb les desiguals formes d'accés al poder i la desigual distribució d'aquest. Cal que les entitats de l'economia social i solidària mirem de cara el tema del poder i de com el repartim entre les persones que formem part del mercat social i de les nostres comunitats i entorn. Cal que les iniciatives dediquem esforços i recursos a desmuntar els patrons interns culturals que ens porten a reproduir allò que coneixem.

Aquesta mirada comuna d'anàlisi ens ha de servir com a marc teòric per treballar tots aquests aspectes i poder arribar a un públic divers, destinant temps i recursos específics a paliar aquestes desigualtats, sense deixar mai de tenir-ne una visió transversal, per aprofundir en les necessitats concretes que aquestes especificitats reclamen. Una mirada que des de l'anàlisi, la reflexió, el suport mutu i l'empatia ens permeti posar consciència en aquelles creences, idees i pràctiques que necessiten ser desmuntades i desarticulades per tal de deixar reproduir les desigualtats socials que volem transformar.

¹VVAA (2021) *Informe del Mercat Social 2021*. Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya

És per això, i amb la voluntat de fer real la idea que l'economia social i solidària ha de ser diversa i justa, proposem acotar un marc teòric comú dins l'economia social i solidària generant espais de trobada i de pensament crític que donin veu a les persones que des de la seva experiència poden narrar com opera el poder i el desigual accés a aquest dins de les nostres estructures, i veure quines noves eines podem desenvolupar i quines noves pràctiques podem aplicar, per així donar resposta a les desigualtats socials que, si no treballem, seguirem reproduint.

2. Analitzem el poder a partir dels nostres propis privilegis

Aquest article és un recull d'apunts a partir de la transcripció del taller que van facilitar l'Anna Pujol i en César Fernández el passat 3 de juny a la UAB, i que portava per títol *Desigualtats entrecruades a debat: Analitzem el poder a partir dels nostres propis privilegis*.

2.1. Poder, privilegis i rangs

Quan reflexionem sobre poder tot sovint utilitzem un esquema mental que ens ajuda a comprendre la naturalesa dels conceptes abstractes amb els quals maniobrem. Parlem de centres i marges per referir-nos a les diferències d'accés a aquest poder. Al centre ens troben les persones que reuneixen les característiques físiques i realitats socials culturalment més valorades i apreciades, que tenen més estatus i que no et tanquen portes davant les diferents oportunitats. A mida que ens allunyem d'aquest centre trobem les persones que, per una o altra raó, no reuneixen les característiques socialment reconegudes i que generen una situació de desigual accés al poder davant d'altres que sí que ostenten determinats privilegis

Per desgranar la forma en que operen aquests privilegis introduïrem el concepte de **rang**, entès com a **privilegis que té una persona en un moment donat**. Per analitzar el rang proposem una sèrie de categories que ens permeten aprofundir en la mirada, però en cap cas es tracta de lleis, sinó més aviat d'una mirada que ens ajudi a llegir els moments concrets.

A nivell social i estructural hi ha unes condicions que la majoria ens venen donades de naixement, i això genera que hi hagi gent que neix amb uns privilegis (neix més al centre), i gent que neix amb molts pocs privilegis (neix més al marge). Fent aquest anàlisi estem analitzant el **rang social** que

tenim. Tots aquests eixos d'opressió estructurals ens donen uns privilegis a nivell individual, i en funció d'on ens col·loquem en aquests eixos tenim més o menys rang social.

Complexitzem. Hi ha més cartes per jugar la partida a nivell de privilegi i a nivell de rang.

En funció del context on estem, aquests privilegis poden variar. Introduïm una nova carta que és el **rang contextual**. Certes coses que a nivell social entenem que estan al centre, de vegades intentem generar contextos on allò que restava al marge ho intentem portar al centre. És un intent de redefinir i de portar cap al centre valors que normalment estan al marge. Aquest intent, a dins de certs col·lectius, ens dóna privilegis també. Per exemple, si jo vinc d'una família amb molts diners i dispo d'una situació fàcil en aquest sentit, a nivell social segurament tindrè molt rang; però si em situo depenent de a quins grups, per exemple en moviments socials, el meu rang per tenir molts diners es veurà reptat. Segurament en un context em serà molt fàcil dir que vinc d'una família adinerada, i en un altre context sé que al dir-ho el meu valor a dins el grup caurà en picat. El meu rang contextual depèn del grup i del moment determinat en el que m'estic situant.

La complexitat d'aquesta situació és que les dues coses passen alhora. Els dos rangs són vius en una mateixa persona. Un altre exemple el podem il·lustrar amb l'eix de discriminació per gènere: en termes de rang social, els homes tenen més rang que les dones. En segons quin grup concret, per exemple en aquest mateix on s'imparteix el taller, és probable que els homes s'estiguin començant a sentir-se més incòmodes que les dones. En aquest moment el rang és complex: un home segueix tenint més rang social, alhora que dins del context una dona pot tenir més rang.

El rang contextual i el rang social són dos tipus de rang que es caracteritzen per, generalment, ser difícils de canviar. Pots jugar a la loteria i potser algun dia pots canviar de classe social, o que després de formar part durant molt de temps d'un grup el teu rang contextual pot anar pujant. Però en general diem que són rangs poc mòbils dins dels grups, tenen una certa permanència i immutabilitat.

Com notem a nivell personal que hi ha llocs que tenim més rang, i hi ha llocs que en tenim menys?

Moltes vegades en funció de la comoditat que sentim en un moment determinat. Tenir rang va associat a sentir-se còmode. Com més rang tinc en una situació determinada més lliure em sento per portar la meua veu, dir la meua opinió, seure com em dóna la gana. Com més còmode estàs en un lloc, sospita: segurament més rang tens.

Una altra carta que entra en joc quan analitzem el rang és el concepte de **rang psicològic**, que és la capacitat que tenim d'adaptar-nos davant del que estem vivint. La resiliència, el poder enfrontar

situacions de crisi, entomar conflictes, poder ser qui som en moments determinats, sentir-nos còmodes, no té només a veure amb la quota de rang social o contextual, sinó que la nostra psicologia individual també afecta els privilegis que tenim en un moment determinat. Depenent de la nostra psicologia em sentiré més còmode o menys, i en aquest cas podem dir que aquestes són condicions que es poden cultivar.

Afegim una altra categoria, que anomenem **rang espiritual** (avís! si a algú li molesten aquests tipus de paraules, canviem-les). Estem parlant de la connexió amb quelcom més gran, la connexió de sentir que fas coses pel món, que aquell era el seu lloc i que era important que ho fes. La sensació d'estar connectada amb qui ets tu, d'estar a gust amb qui ets tu i amb allò que aportes al món. Això és aquest rang espiritual. A nivell intern hi ha gent que arriba a aquesta connexió a través de la religió, altres a través de meditar, o a través de la natura. I també hi ha qui hi arriba en lluitar per una causa, per la justícia, per la fi de les opressions. Tot això també ens dóna rang espiritual. Sentir-nos convençudes que estem al bàndol correcte també és rang espiritual.

Pot ser que per tenir un rang social elevat hagis tingut la possibilitat d'accedir a treballar i aprofundir el teu rang psicològic. Però la relació entre tipus de rang també es dóna a l'inrevés. Si la teva font de poder majoritària a la vida ha sigut el rang social, i en general has tingut menys dificultats i t'has hagut d'enfrontar menys a moments i processos complexos i dolorosos, pot ser que això no t'hagi comportat haver d'entrenar el teu rang psicològic. Un exemple d'això que diem serien homes que de forma general utilitzen el seu rang social, després es detecten molts problemes per gestionar la vulnerabilitat, la frustració, i les emocions en general.

Podem dir que en una situació determinada, **la capacitat que tenim** per reaccionar o per fer qualsevol cosa, **depèn de la suma de tots aquests rangs**, que hi són presents tota l'estona. Aquesta capacitat és poder, i com que el poder ens posa les coses fàcils, normalment no ens adonem de les situacions on gaudim d'un rang alt, perquè la dificultat i la incomoditat no apareixen. És per això que **ens és més fàcil detectar les situacions de baix rang**. És la part que més fàcilment veiem. En els moments que ens veiem menys, en els moments que ens critiquen. Llavors perdem el contacte amb la part de l'estructura de rang que ens dóna privilegi, veiem el buit i ens sentim menys, ens sentim víctima.

Tenir privilegis és estar més còmode, ser més lliure. Per molt que lluitem per a què unes persones no en tinguin més que d'altres, a totes ens agrada tenir-ne. És quelcom que atrau a tothom. La tendència humana és que, si podem triar, preferim estar en grups on estiguem més còmodes,

puguem ser nosaltres mateixes, dir el que pensem, i no pas estar en un grup on ens sentim encorsetades, on patim pel què pensaran de mi, o on ens faci por parlar. El rang és quelcom que totes busquem. I tot això passa a la vegada que se'ns fa molt més fàcil identificar els moments que no en tenim. És una espècie de paradoxa: és quelcom que volem, però quan n'anem agafant no ens n'adonem. I només ens n'adonem quan no en tenim. Per això és important posar consciència en aquestes dinàmiques internes i socials.

2.2. Responsabilitzem-nos-en

La complexitat i el repte que veiem és resoldre **com treballem aquests temes en el moment? Com assumim responsabilitat per l'ús de rang que fem?** Com podem treballar a nivell més personal de cadascuna de nosaltres? Cultivar el rang psicològic és una manera de responsabilitzar-se dels efectes i impactes que el teu rang social genera al món. Per un cantó tenim aquests eixos de discriminació culturals que són sistèmics, que són presents i que generen víctimes i opressors d'aquest sistema a nivell estructural. Per altra banda, **l'experiència subjectiva pròpia de sentir-se víctima o opressor en un determinar moment és molt dinàmica**, perquè com hem vist no depèn només de l'opressió estructural, sinó que també actuen el meu rang psicològic i espiritual tota l'estona. Per tant, és molt important que puguem prendre consciència d'on estem, dels llocs i dels eixos on som opressors, i és molt important treballar el nostre rang psicològic i espiritual. Només així podrem reconèixer-nos com a opressors en els eixos on estem exercint opressió.

És molt difícil que en el moment in situ en el que algú ens acusa d'alguna cosa, ens assenyala que estem fent servir un ús abusiu dels nostres privilegis, no se'ns faci farragós, i acostumen a aparèixer les justificacions. El que d'una manera responsable ens pot ajudar a travessar aquestes situacions és la pràctica, deixar-se criticar, deixar-se que ens senyalin. I només les hores de vol faran que mica en mica puguem comprendre, aprendre i buscar solucions transformadores i clares. És important aprendre a sostenir-nos en aquesta incomoditat.

Layla F. Saad² identifica una sèrie de comportaments, senyals i patrons que són típics dins de les relacions de poder, i que es manifesten quan ens intentem enfrontar a situacions on el nostre ús de poder abusiu ha estat senyalat. Ella treballa en concret sobre l'eix de discriminació social per raça, però la seva categorització ens serveix per parlar d'aquestes situacions en altres eixos d'opressió. Les

²Layla F. Saad (2020) *Yo y la supremacía blanca*.

Excepcionalisme

“Els homes són masclistes però jo no ho sóc”. Creure que ets l'excepció. Creure que ets una excepció a la norma, quan realment no ho som. I no ho som perquè tota aquesta situació estructural ens permea, i mentre no estigui solucionat a nivell social i estructural seguirem sent masclistes, racistes, classistes, etc. I quan abans ho assumim millor. El fet de creure's excepcional també fa molt mal, perquè ens pot portar a adoptar rols de salvadors o de voler donar lliçons.

Ceguera

“Per mi totes som persones, jo no crec en les races o en el gènere”. És el mecanisme que actua en no veure les diferències de poder, i normalitzar que existeixin sense posar consciència en el marc estructural social i cultural que les sustenta. Aquesta ceguera no ens permet acceptar que això existeix i que genera unes dinàmiques i uns patrons, tampoc ens permet veure l'impacte que se'n deriva.

Estereotipar

Es produeix quan reduïm a estereotips les característiques que estan al marge. Reduir una persona negra a només això, o a una *bollera* només a aquesta condició. En aquest moment deixem de veure la persona i veiem l'estereotip, amb les característiques que a aquest se li atribueixen. És molt fàcil caure en el paternalisme si reduïm una persona només al seu eix d'opressió on se situa al marge, i això no ens permet veure la complexitat d'aquesta persona en altres llocs on potser no està tant al marge. Mirant una persona a través d'aquests estereotips deixes de valorar la seva psicologia i el seu rang espiritual, i per tant no deixa de ser una mirada esbiaixada

3. Incorporem la mirada interseccional dins de l'ESS: construïm un marc teòric comú

Amb la voluntat de posar fil a l'agulla cap a un marc teòric que incorpori una perspectiva d'anàlisi interseccional dins l'economia social i solidària, els següents articles pretenen ampliar la mirada a partir de les ponències de tres persones representants de diverses desigualtats entrecruades. Amb aquestes tres experiències pretenem aterrar una mica més els conceptes anteriorment presentats, explorar de què parlem quan parlem dels eixos d'opressió en concret, reflexionar sobre com acollim la diversitat i quins conflictes ens genera, de manera que ens permeti tenir una mirada avaluadora de l'ESS.

3.1. El sexe i el gènere com a variables indispensables de les anàlisis interseccionals sobre les desigualtats socials.

Georgina Monge López

Setembre del 2022

Introducció

El sexe i el gènere són variables clau en l'estratificació social i són per tant imprescindibles com a elements a tenir en compte en les anàlisis interseccionals sobre la desigualtat. Sexe i gènere configuren sistemes socials d'opressió, que tenen la seva traducció al plànol individual en la identitat de gènere (que es refereix a com cadascú s'identifica a nivell individual) i en l'expressió de gènere (com s'interpreta el comportament de la persona d'acord amb les normes socials).

En aquesta ponència em centraré en descriure i explicar el sexe i el gènere, en tant que estructures socials de desigualtat.

Sexe

Durant els anys setanta el feminisme va basar la seva reflexió en la distinció entre el sexe i el gènere, per poder diferenciar entre el que s'entenia que venia donat per naturalesa i el que era construït cultural i socialment. Es partia de la base que el sexe determinava el gènere; és a dir, les capacitats reproductives d'una persona determinaven la seva posició social com a home o com a dona. Als anys vuitanta aquesta concepció comença a evolucionar cap a un estudi de les relacions de gènere com a principi estructurador de totes les societats humanes; és a dir, l'estudi del gènere com una categoria relacional entre homes i dones. En qualsevol cas, en ambdós períodes la categoria que es posa sota examen és la de gènere, mentre que la de sexe es manté intocable. És just a la dècada següent que aquests ciments que semblaven estables de la naturalesa biològica inqüestionable sobre els que s'assentava la categoria del sexe comencen a trontollar. I això dona pas a la idea que **no només el gènere és una construcció, sinó que també ho és el sexe.**

Perquè... què és el sexe? Podríem definir el **sexe** com el conjunt de **característiques biològiques** (genètiques, orgàniques, fisiològiques, hormonals, reproductives...) de cada persona, a partir de les quals s'estableix la distinció entre homes (mascles) i dones (femelles). Fora d'aquesta norma, es troben les persones intersexuals, que són les que queden al marge d'aquesta dicotomia i que "neixen amb una anatomia reproductiva o sexual –gònades, nivells hormonals, genitals i/o cromosomes- que no encaixarien en les definicions típiques binàries de cossos 'masculins' o femenins"³.

Tot i així, el que s'ha anat entenent per "sexe" ha variat al llarg de la història. Thomas Laqueur (1994), després de fer un anàlisi exhaustiu de la construcció del sexe (especialment a partir de documents mèdics), conclou que **al llarg de la història no hi ha cap comprensió concreta de la diferència sexual en referència als cossos, sinó que aquesta ha anat variant.** En un primer moment, la concepció del sexe s'entenia des **d'un model únic**, on el cos femení era una versió del masculí; concretament, s'entenia la vagina com una versió interior del penis, i l'úter com a l'escrot interior de les dones. Destaca com en el moment que es canvia la concepció d'un sexe únic per la del **model de dos sexes oposats** (la qual segueix present a l'actualitat en les societats occidentals), és quan comença a desaparèixer progressivament l'estudi del plaer i l'orgasme femení en els anàlisis mèdics

³Definició del col·lectiu "I de intersex" extreta de l'article a la revista Pikara Magazine: <https://www.pikaramagazine.com/2020/10/un-brindis-por-la-i/>

sobre la concepció. Laqueur conclou que **com més aprofundia en els documents històrics, menys clara li resultava la divisió sexual.**

Gayle Rubin exposà al 1986 com la funció reproductiva és només una de les facetes de la categoria "sexe", i afirmà que no es pot concebre aquest com a natural i donat, ja que també té una càrrega cultural implícita inevitable. Foucault (1998) revela com ni la naturalesa és un terreny neutre, ni la ciència és en sí mateixa objectiva, i explica que quan s'ha abordat la sexualitat des d'un punt de vista científic, la ciència sempre ha quedat subordinada als imperatius morals. Però és a partir dels anys 1990, i sobretot arrel de la posada sota lupa de la categoria del sexe per part de Judith Butler, que el debat enceta tota una nova línia dins del feminisme que ha pres noms com feminisme post-modern o de la deconstrucció. El trencament que implica aquesta corrent és que **ja no només es qüestiona el gènere en tant que construcció cultural, sinó que el propi sexe és concebut com una construcció, com a una categoria en permanent procés de creació.**

Per últim, la biòloga Anne Fausto-Sterling (2001), aprofundeix en el qüestionament de la biologia com a quelcom estàtic, i desafia el propi concepte de sexe com a dicotòmic i immutable, proposant que **no només hi ha dos sexes, sinó que n'existeixen cinc com a mínim (els mascles, les femelles, els herms (els 'veritables' hermafrodites), els merms (els mascles 'pseudohermafrodites), i els fermes (les femelles 'pseudohermafrodites')**. Afegeix que si es pot fer un ús tan estès de la dicotomia sexual és pel fet que en els estadis més prematurs de les persones se les manipula físicament perquè s'insereixin al que la societat considera normal i se'ls hi doni una aparença de naturalitat a totes les games intermèdies que desafien aquesta dicotomia. Això ha provocat que les persones intersex, arrel sobretot dels avanços mèdics i tecnològics, siguin a l'actualitat molt més desconegudes i invisibilitzades del que ho eren en un passat.

Per tot el que s'ha vist, resulta absolutament interessant interrogar si allò que es presenta com a natural no és alhora inevitablement social i, per tant, **són molt importants els intents de deconstruir la categoria de "sexe" per donar-li un caràcter subversiu i menys opressor.** Tot i així, aquesta aportació no s'ha de deslligar necessàriament del reconeixement que **existeix una biologia i una materialitat diferencial dels cossos** que imposa (com a mínim fins a data d'avui) uns límits que fan que el subjecte no tingui un control total del seu cos, ni que tot en ell es pugui manipular o canviar. I per molt que es vulguin minimitzar les connotacions socials que s'inscriuen sobre els cossos, cosa totalment necessària, això no vol dir que la materialitat dels mateixos deixi d'existir. El problema no està en els cossos, està en les normes de gènere i la seva rigidesa, que no admeten cap identitat que no sigui la coincident amb el sexe biològic d'origen.

Gènere

Si passem a definir el **gènere**, podem dir que aquest es refereix al **conjunt de característiques culturals, socials, polítiques i jurídiques** que cada societat assigna a les persones en funció del seu sexe. Verena Stolcke (2003) explica com el concepte de "gènere" apareix de la mà del discurs mèdic *"per designar el sexe social i solucionar la dificultat terminològica que plantejaven els intersexuals, transsexuals i homosexuals el sexe biològic dels quals era ambigu al naixement o no coincidia amb la seva identitat sexual desitjada o orientació sexual"* (p. 77).

La primera en parlar del gènere, tot i que encara no ho anomena com a tal, és Simone de Beauvoir (1949) quan apunta, amb la seva frase cèlebre, que una no neix sinó que es converteix en dona. De Beauvoir també exposà com la categoria de dones només existeix en **relació** a la d'homes: *"la dona es determina i diferencia en relació a l'home, i no aquest en relació a ella; aquesta és el que és inessencial davant el que és essencial. Ell és el Subjecte, ell és l'Absolut: ella és l'Altra"* (p. 12).

Seguint aquesta línia, als anys setanta Kate Millet afirma que les relacions entre els sexes són fonamentalment polítiques i que, per tant, la font d'opressió de les dones no parteix tant dels

factors biològics com de les relacions socials establertes. Germaine Greer ho complementa exposant que no és tant la biologia com la construcció de la dona com a objecte de desig de l'home, el que determina la posició d'uns i altres a la societat.

A partir dels anys vuitanta comença a sorgir, principalment als Estats Units, el moviment de les feministes negres com Angela Davis i bell hooks, les quals denuncien les desigualtats específiques que vivien les dones, ja no com a col·lectiu homogeni, sinó que com a subordinades a partir de mecanismes que situen a les dones en posició desigual no només pel fet de ser dones, sinó que també per la seva raça i la seva classe social. Susan Harding (1986) apuntà que en les societats estratificades, el gènere sempre és una categoria racial, i la raça una categoria de gènere.

Gayle Rubin (1975) exposà com la situació de la dona a l'actualitat només es pot entendre si s'analitza el marc de relacions sota el qual aquesta opera: *"una dona és una dona. Només es converteix en domèstica, muller, mercaderia, conillet de Playboy, prostituta o dictàfon humà en determinades relacions. Fora d'aquestes relacions, no és l'ajudant de l'home igual que l'or en si no és diner"* (p.2). Rubin opta per catalogar aquestes relacions que operen sobre les dones i que són la font de la seva opressió **"sistema sexe/gènere"**, i ho defineix com al *"conjunt de disposicions pel que una societat transforma la sexualitat biològica en productes de l'activitat humana, i en la qual es satisfan aquestes necessitats humanes transformades"* (p.3). Apunta com homes i dones tenen més similituds que dissimilituds, i el que fa la societat és intentar reprimir qualsevol semblança i fomentar les diferències naturals a través de la repressió (en els homes de qualsevol tret femení, i en les dones de qualsevol tret masculí), i per això afirma que el sistema que oprimeix les dones és també opressor pels homes ja que modela subjectivitats i personalitats de manera rígida i repressiva.

Butler (1999) també és una autora imprescindible per definir què és el gènere. Ella defensa que la identitat de gènere es forja a través de la interiorització i la repetició d'actes que acaben constituint el propi subjecte com a home o com a dona dins la matriu heterosexual: *"la performativitat no és un acte aïllat, sinó que una repetició i un ritual, que aconsegueix els seus efectes a través de la seva naturalització en el context del cos entès, en part, com una duració temporal sostinguda culturalment"* (p. XV). Amb la performativitat es crea i recrea el gènere, i és alhora la manera que es tindrà per subvertir-lo.

Complementant la definició de gènere, és interessant recórrer a la idea de "fatalisme de gènere" de Sara Ahmed (2018), que ella defineix de la següent manera: *"El fatalisme de gènere es fonamenta en idees sobre la naturalesa i el temps: el que 'serà' està determinat pel que 'és'. Els nois són així; les noies, també. Però el ser així no només es converteix en una explicació (es comporta com un noi; quin tiarro està fet), sinó que també en una expectativa. El 'seran' d'els nois sempre seran nois' cobra la força de la predicció. Una predicció es torna una ordre. Seràs un noi. Quan compleixes aquesta ordre, ets acceptable; has satisfet una expectativa"* (p. 19).

Per acabar, resulta imprescindible entendre que el gènere no implica ni ser home ni ser dona, ni tan sols simplement actuar com a tal. El gènere és per sobre de tot una categoria relacional determinada per una estructura social. En paraules de Ma Jesús Izquierdo: *"en comptes de prendre el gènere com a variable que adopta dos valors, masculí i femení, independents l'un de l'altre, s'entén que el concepte de gènere ens remet a un sistema de relacions. El que és rellevant no són els gèneres sinó les relacions que s'estableixen entre els éssers humans en funció de la identitat de gènere que interioritzen, i del gènere que els altres hi identifiquin. Cal referir un gènere a l'altre per poder comprendre el significat de qualsevol dels dos"* (p. 32). També ho defineix Hernando (2018): *"la qüestió de les diferències en les creences, trets de personalitat, actituds, sentiments, valors, conductes i activitats que diferencien a dones i homes i que defineixen el que és el gènere descriuen el mode en què s'organitzen els sexes en la seva relació social, per la qual cosa el concepte implica sempre una relació"* (p.49). En aquest cas, una relació de poder.

Conclusions i reptes

És important avançar cap a un ús del gènere com a categoria analítica que serveixi per investigar les relacions que s'estableixen entre les persones per raó del sexe, i com això acaba sent font de desigualtats. També cal comprendre que el gènere no és una qüestió només de dones, però sí que és el propi concepte de gènere el que ens permet emmarcar les relacions home-dona en la desigualtat social que pateixen les dones, més enllà del que són. En aquest sentit, és important entendre el gènere com una categoria relacional. I això ens donarà pistes de cap a on s'ha d'orientar la lluita política feminista, que afronti el sistema social que genera sexisme a través del gènere, i que alliberi de les formes actuals d'opressió del gènere no només a les dones, sinó que a totes les persones.

En paral·lel, la interseccionalitat ens ha de servir comprendre millor com operen les desigualtats estructurals i per entendre com la interrelació entre diferents sistemes d'opressió genera desigualtats específiques i diferenciades. Per tant, és urgent i necessari començar a desenvolupar tant a nivell teòric com pràctic la interseccionalitat des d'una perspectiva feminista.

Bibliografia

- Ahmed, Sara (2018). Vivir una vida feminista. Editorial Bellaterra, Barcelona.
- de Beauvoir, Simone. "El segundo sexo" (2013). Editorial Cátedra, Madrid. Primera edició original de 1949.
- Butler, Judith, Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity. Ed.Routledge. Londres y Nueva York 1990.
- Fausto-Sterling, A., "Two Sexes Are not Enough," 2001 <http://www.pbs.org/wghb/nova/gender/fs.html>.
- Foucault, M., "Scientia sexualis", en M. Foucault, Historia de la sexualidad, vol. I, Siglo XXI, Madrid, 1998 (1era ed.1976).
- Hernando, Almudena (2018). La fantasía de la individualidad. Traficantes de Sueños, Madrid.
- Izquierdo, Maria Jesús (1995). Género y valores. Emakunde, Vitoria-Gasteiz. https://www.emakunde.euskadi.eus/contenidos/informacion/publicaciones_jornadas/es_emakunde/adjuntos/jornada.04.genero.valores.cas.pdf
- Laqueur, T. (1994). La construcción del sexo. Cuerpo y género desde los griegos hasta Freud, Ediciones Cátedra/Universidad de Valencia, Serie Feminismos, Madrid.
- Rubin, G., "El tráfico de mujeres: notas sobre la economía política del sexo", Nueva Antropología vol. VII, no. 30, México D.F., 1986 (1era ed. 1975).
- Stolcke, V., "A propósito del sexo," Política y Sociedad 2009: 46 (1 y 2): 43-55.
- Stolcke, V., "La mujer es puro cuento: la cultura del género," Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia, sèrie monogràfics: A propòsit de cultura, no. 19, 2003.

3.2. La raça: orígens i repercussions en l'Economia Social i Solidària

Karolya Núñez

Sovint es pensa a la Modernitat com allò que ens va aportar la tecnologia, el progrés, els avenços científics o l'evolució del pensament. No obstant això, aquest imaginari no fa més que constatar el bon estat de salut d'un sistema mundial basat en l'explotació, la dominació i l'ensinistrament sistemàtic de les nostres pràctiques i pensament, un sistema que ens alimenta de ficció per a reproduir la seva lògica d'acumulació.

No és possible parlar de raça o la repercussió d'aquesta categoria al món, sense parlar de modernitat, capitalisme i patriarcat.

El concepte de Raça, com és utilitzat actualment, és un fenomen social modern, és a dir, es va configurar a partir del procés d'expansió europea, específicament en el debat sobre el que es va denominar Racisme Teològic en un primer moment, traslladant-se posteriorment a un discurs de caràcter **biologicista** (Racisme Biològic). És a dir, el procés colonitzador de Abya Yala va obrir el debat sobre la vàlua d'aquells que habitaven "l'altre món", preguntant-se en un inici si aquests descendien o no d'Adam i Eva, o si tenien ànima. Per tant, la pregunta clau va ser si eren humans o no.

Durant el segle XV, Europa es constitueix entorn de la seva referència perifèrica: Amèrica. Com ens assenyalen alguns autors (Dussel, 1999; Quijano, 2000) Europa a partir de llavors es pensa com el centre de la modernitat i de la matriu civilitzadora que les altres societats han d'aconseguir, definint així un Jo-Occidental constituït per la seva diferència, la diferència colonial.

La Modernitat estableix, aleshores, uns models determinats a seguir. O dit d'una altra manera, una estructuració homogeneïtzant de la societat. Aquesta lògica colonial que la constitueix es va traduir en la imposició de relacions polítiques, econòmiques, culturals i socials, universalitzant una única manera de ser i estar en el món.

Si l'imperialisme va ser el sistema de control que assegurava els mercats i les inversions de capital, el colonialisme va facilitar la seva expansió, assegurant el control europeu. Així, va facilitar els mitjans perquè el concepte d'allò humà representat per l'home blanc, heterosexual, cristià i burgès, pogués ser aplicats sistemàticament com a tipus de classificació, per exemple, a través de jerarquies racials i tipologies de societats diferents.

Parlem de **colonialitat**, aleshores, com aquella manera de comprendre, reproduir i fer en el món que es va establir o imposar en els períodes de colonització, però que s'estén fins als nostres dies.

Anibal Quijano es refereix a la colonialitat com la classificació de les poblacions del món en termes de raça, entenent la Colonialitat del Poder com la forma específica que prenen la dominació i l'explotació en la constitució del sistema mundial capitalista del poder. La majoria de les conseqüències de tal configuració del món són extensament conegudes. La matriu de poder modern/colonial, o colonialitat del poder, articula la raça com a construcció d'un sentit convenient al sistema quant a la inferiorització de part de la població, justificant així l'exercici de l'explotació, el domini, el comerç i la vulneració de determinats cossos.

Des de l'inici dels processos d'esclavització va ser necessària la legitimació d'aquests actes. Per exemple, per a justificar l'accés a la mà d'obra o a la força esclavitzada era necessari comptar amb el poder i lleis que ho avalessin, es requeria una estructura que sustentés aquestes pràctiques. Aquest canvis econòmics de forma de producció feudal a capitalista van influir també en la construcció del concepte de família, així com en les relacions entre dones i homes, i grups socials.

D'altra banda, la preponderància de la ciència durant els períodes de la il·lustració, com a únic coneixement vàlid o legítim, va justificar llargues etapes de Racisme Biologicista, experimentant amb cossos, mesurant cervells, mandíbules, etc. No tan llunyà al que succeeix avui dia amb les proves que s'apliquen a menors que migren sols, intentant buscar una justificació per a demostrar la seva edat, tot sobre paràmetres europeus.

Crida l'atenció que malgrat la legitimitat que va cobrar el coneixement científic a escala global a partir d'aquest període (prenent per vàlids només aquells sabers avaluats, estudiats i aplicats segons els mètodes científics acadèmics), s'observa que, en el cas de la Raça com a indicador de valoració, s'accepta una excepció. Doncs encara que la ciència, a través de múltiples estudis biogenètics, ha desmuntat la idea de raça com a element que justifiqui diferències en les capacitats, en aquest cas no es té gaire en compte. La mateixa ciència que per llarg temps va intentar justificar la superioritat de l'home blanc, ha demostrat i divulgat obertament que les diferències visibles entre persones de regions diferents són més aviat reflex de la història i la geografia que no pas de la biologia, és a dir, que no justifiquen la classificació biològica en races. Per tant, la raça com a indicador biològic, no existeix.

No es tracta de negar les diferències en el nostre color de pell, alçades, color del cabell, etc. Sinó de comprendre que els factors que puguin influir en la nostra ascendència genètica no tenen cap relació amb la superioritat, amb l'assignació de determinats tipus de treballs, amb les habilitats motores, o altres. No obstant això, malgrat l'evidència: els estudis mostren que la diferència genètica entre éssers representa a penes entre l'1-4%, essent tota la resta de la nostra configuració anatòmica un estàndard comú⁴.

Per tant, quan parlem de “la raça”, parlem d'un dispositiu de diferenciació que atorga humanitat o subjectivitat a determinats éssers i que deshumanitza i torna objecte al seu torn a uns altres. Si la raça en si no existeix, en el fons estem parlant d'una ficció política. Per més que s'intentés desmuntar la creença entre la superioritat d'uns éssers humans sobre uns altres degut a la seva configuració biològica, fins als nostres dies es continua utilitzant com a categoria de classificació diferencial. I és que La Raça és el principi fonamental per a la reproducció i acumulació del capital, directament associada a la maximització del guany. Sota aquest paràmetre, es justifiquen la sobreexplotació, la jerarquitització de la mà d'obra, els llocs de treball, la validesa dels coneixements, la mobilitat global, etc.

Tanmateix, dir que la raça no existeix no significa que no existeixi el racisme.

La materialització de la ficció

Aquesta contextualització inicial ens permet una comprensió històrica de la inseparabilitat de la racialització i de l'explotació capitalista, essent aquests els fonaments del model de societat actual. El llegat del colonialisme és el racisme, i resulta summament important comprendre que el racisme no és una qüestió de prejudicis.

⁴També altres articles com:

* Estudis van contribuir a verificar que la seqüència de bases (les unitats que formen la informació genètica) en l'ADN humà és idèntica al 99,9%, la qual cosa va demolar per complet la possibilitat de trobar un paràmetre fiable per a definir les races (BBC món.)

* Sí, totes les persones del món són un 99,9% iguals a tu. Només el mínuscul percentatge restant defineix coses com el teu color d'ulls o la teva predisposició a unes certes malalties. “Els éssers humans diferim extraordinàriament poc entre nosaltres i en part es deu a aquest 0,1% de petites variacions en la seqüència d'ADN. Aquestes diferències en general o són irrelevantes, neutres, o són molt subtils...” (La Vanguardia)

En la nostra labor com agitadores socials, activistes antiracistes o cooperativistes per un món més just, es torna necessari continuar fent ús del concepte com exercici d'anàlisi sociocultural, comprenent els elements que van possibilitar que es tornés real en tant categoria política.

Quan la Raça com a dispositiu de classificació opera, presenciem situacions com l'ús de discursos racistes en la política i als mitjans de comunicació. Insults, mirades de fàstic, empentes i cops al carrer. L'exotització dels accents, dels nostres cossos i les nostres maneres de moure'ns i expressar-nos. L'explotació impune en els llocs de treball per no tenir documentació, humiliacions, vexacions i violacions sistemàtiques que sofreixen les treballadores en llars alienes, les recollidores de maduixa, els jornalers, etc.

Majoritàriament quan es fa una anàlisi d'aquestes situacions es fa com un fet puntual, es redueix a la mala sort, a un fet anecdòtic, a una mala experiència al carrer, al supermercat, a un mal cap/amo, o un "oh és que et va tocar un desgraciat, pobre!". Aquestes frases habituals de particularitzar les situacions manifesten el que algunes companyes anomenen Racisme Social. No obstant això, tot el que sigui gestionat, atacat, prohibit o castigat des d'una dimensió particularista, és a dir, sense considerar al seu torn l'estructura que la legitima o l'entramat que el sosté o la història que la invisibilitza, es converteix en una simplificació, una solució temporal o acte mancat de profunditat respecte a la lluita contra el Racisme Estructural, aquell sostingut pel entramat patriarcal, el capital i colonial.

És el caràcter estructural del racisme el que comporta que els qui posseeixen les posicions de poder (poder colonial) se sentin legitimats per a humiliar o explotar, per exemple a les milers de treballadores de la llar i les cures que estan sent vulnerades mentre llegeixes aquest text. Aquesta estructuració del món possibilita el fet de tenir una llei d'estrangeria que avala la burocràcia i el tracte deshumanitzant a cada sol·licitant d'asil, renovació, canvi de targeta, etc., o que assassinin a 37 persones a Melilla fa pocs mesos i ja ningú s'acordi, o que un policia dispari a sang freda a una companya marroquina a la frontera fa unes setmanes i no aparegui en cap mitjà perquè no hi ha fotos morboses de cossos amuntegats, etc.

El racisme es cala a les entranyes del món que coneixem, del món que experienciem constituït en una matriu amb un determinat sistema econòmic capitalista i una marcada divisió sexual del treball, quedant desvalorats aquells exclosos de les relacions de producció, com són les relacionades amb les tasques reproductives.

Colonitzats van ser els nostres territoris, però La Colonialitat és una estructura que avui en dia ens travessa a totes. És per això la interpel·lació constant que fem des de les organitzacions antiracistes: el fet colonial no sols ens concerneix als qui arribem de les ex-colònies. Tant per les persones migrades, com per les nascudes en aquests territoris, per les racialitzades o per les privilegiades, és un desafiament a una reflexió profunda per a identificar-se també com a reproductors i multiplicadors actius d'aquesta matriu de poder, fins i tot en la quietud.

Podríem situar la lluita anticapitalista que intenta abordar l'economia social i solidària com un avanç o aportació a les conseqüències que genera la Colonialitat del Poder, materialitzada en posicions de poder, determinades per processos de racialització, en aquest cas, executen legítimament a conveniència del sistema capital les esferes de treball i les posicions que seran ocupades, assignant-li valors diferenciats. No obstant, des dels espais d'economia social, poques vegades es fa una anàlisi crític, detingut i detallat sobre la colonialitat que travessa la producció del coneixement, a conseqüència de l'anterior.

En aquesta línia les companyes dels feminismes descoloniais, els feminismes negres i els feminismes comunitaris, per exemple, porten la davantera des de lluny, revelant els processos de legitimació del que s'entén per coneixement i, per tant, del que es considera veritable, vàlid, davant del que és

tractat com a "creences". Si bé és cert que ja és un debat sobre la taula, i aquest és un deute dels espais de mobilització social, es fa necessari sortir de la dicotomia de moda acadèmia sí/no, per a començar a preguntar-nos com estem construint discursivament els nostres posicionaments, sovint a partir de categories funcionals al sistema, construccions de llenguatges que reproduïen la lògica del sistema-món modern colonial.

La Colonialitat del Saber, en termes concrets, és la que defineix qui diu què i per tant la seva legitimitat com a subjecte d'enunciació. És així com aquests conceptes enunciats des del privilegi, moltes vegades simplement s'accepten, es repeteixen, es posen de moda. La apropiació de categories pròpies dels col·lectius subalterns acaba en la reproducció de conceptes buidats de contingut, és a dir, es parla i es debat sobre pràctiques o imaginaris però sense arguments, sense l'experiència de base, sense referents contextuais, guiant-se pel que s'escolta acríticament. És el cas de categories com a comunitat, participació o interculturalitat, entre altres.

S'aprecien reiterades incoherències en aquest sentit, com són les situacions de violències epistèmiques per part de sectors privilegiats, apropiant-se de categories o formes d'expressió de col·lectius invisibilitzats, però que en el moment en què es volen ser expressats per ells/elles mateixes, autorepresentats o pretenen ocupar l'espai que els correspondria per dir en veu pròpia, generen rebuig, actituds de defensa o de victimisme, tal com sol passar quan interpel·lem als companys per les seves actituds masculistes. És a dir, als col·lectius no reconeguts com a vàlids se'ls nega la possibilitat d'agència i de continuar sent creadors de la seva pròpia cultura.

Aquests tipus de pràctiques, no fan més que allunyar als i les companyes racialitzades de determinats projectes que després es presenten com pensats per a elles. Aquestes situacions es reflecteixen cada vegada que, per exemple, jo mateixa estic impartint una formació i em comparteixen: "Estem iniciant un projecte comunitari pensant en el col·lectiu migrant, i ara estem implementant una primera estratègia perquè vinguin i participin i així els puguem ajudar. Tu que ens aconsellaries?" En canvi, lxs veritables aliades col·laboren a assentar la reflexió i l'actitud activa vers una transformació del sistema, reconeixent i cedint privilegis, o fins i tot – encara millor - utilitzant-los activament el benefici de revertir les coses.

Creure que la colonialitat ja està superada, i que estem en una nova etapa de construcció social, és una posició convenient al sistema. És treure-li importància a la memòria i evitar la reflexió crítica, sent novament definit des de les posicions de poder la configuració del món i les seves etapes.

Els exemples assenyalen que el colonialisme repercuteix fortament fins als nostres dies, s'actualitza constantment. El veiem reflectit, per exemple, en les subtils noves formes d'extractivisme, com l'epistèmic, en el protagonisme del coneixement occidental, en l'educació que promouen les escoles eurocentrades, etc. Oferir històries alternatives és oferir sabers alternatius. La implicació pedagògica d'aquest accés a sabers alternatius propicia les bases de formes alternatives de fer les coses, i transformar les perspectives colonitzades de la nostra pròpia història.

La Colonialitat del Ser dona compte dels processos subjectius que travessen tant el colonitzador com el colonitzat. Permet explicar com en la realització de la modernitat no sols desapareixen diverses formes d'autoritat i diverses maneres de conèixer, sinó que també desapareixen les cosmovisions de les experiències d'humanitat negades per la modernitat, i que amb la desaparició d'aquests mons, desapareixen els futurs continguts en ells.

Hi ha un llenguatge i un fer colonial que tenim arrelat en els nostres discursos polítics, en el nostre humor, en la nostra poesia, en la nostra forma de veure a les altres. Quan parlem d'individu, quan separem ment i cos, la distinció entre sentit i raó, quan es busca immediatesa, "la recepta" per a solucionar problemes, en comptes de debatre si ens atrevim a fer un camí juntes. Aquestes maneres d'expressar-nos, que creen realitat, són totes construccions culturals, de cultures travessades per la

colonialitat, només que ocupant posicions de privilegi o degradació.

Moltes vegades, com diu Linda Tuhiwal Smith d'origen Maori, "cedir és perdre'ns a nosaltres mateixes per complet, i acceptar implícitament tot el que s'ha dit sobre nosaltres. Resistir és recloure's als marges, recuperar el que érem i refer-nos".

La descolonialitat és una aposta polític-epistèmica per superar aquesta matriu de poder i d'alguna manera restaurar el món fragmentat en què vivim. En aquest sentit és interessant una mirada àmplia, tenint en compte la dimensió emocional de les desigualtats, als processos de reparació, generació de confiança i vincles, promovent l'expressió en veu pròpia.

Es parla de la necessitat de cooperativitzar la societat, i pas a pas l'economia social i solidària es va enfortint aportant en aquesta tasca. Però els valors i pràctiques amb que es materialitza la nostra acció no podran mai arribar a ser realment transformadores, si no comprenem aquesta configuració estructural de la nostra societat, si no aconseguim sortir de la crítica al model capitalista, per a abordar la crítica al sistema d'organització del món, passant per acceptar com ens travessa i com reproduïm la nostra pròpia configuració colonial, ja que som fills i filles d'aquest entramat.

Ni curt ni fàcil, però ja s'ha iniciat un camí

Descolonitzar és un procés que requereix d'un exercici de consciència col·lectiva, amb voluntat d'analitzar els mecanismes que han possibilitat la producció d'aquest entramat de mort. Només comprenent la complexitat i, per tant, donant-li l'atenció necessària, podrem trobar-nos en un transitar descolonial. Continuar parlant en termes de Raça es fa necessari per fer present la història i el llegat del colonialisme, per des d'aquí comprendre els fets actuals. Així podrem construir horitzons des d'altres paràmetres.

Ens trobem avui en dia amb un cada vegada més enfortit teixit d'economia solidària migrant i racialitzada: iniciatives d'autoorganització per fer front a les vulneracions del sistema. La III Fira d'economia solidària migrant i diversa, realitzada el setembre del 2022, ho exemplificà amb la participació de més de 100 projectes. Actualment, les iniciatives migrades cobreixen diversos sectors estratègics. En l'Educació, la Formació i l'Art trobem Gestapaz, Periferia Cimarronas, La Tregua - Arte y transformación social o La Eroteca. En el Tèxtil, Diomcoop, Top Manta, Creadoness o la Xarxa de Dones Cosidores. En el Reciclatge, Unió Segones Oportunitats. En Cultura i Oci, Arcadia Llibres; Sagunt Espai Serigràfic, Plataforma 0. En Cures, Salut i Drets, Mujeres pa'lante, Mujeres Migrantes y Diversas, Mujeres Unidas Entre Tierras, la Xarxa de professionals de les cures (Cura digna). En Gastronomia, Abarka, La Raiz, La Kantina migrante, Empatras, entre tantes altres.

Amb aquest panorama se'ns presenten uns quants desafiaments, especialment pel que fa l'economia social i solidària blanca⁵, companyes i companys que necessitem que facin un pas cap a una construcció conjunta de nous models de societat. Alguns d'ells són:

1. Un veritable aprofundiment epistemològic que nodreixi de sentit les nostres pràctiques, des de la comprensió del camí transformador que estem avançant i construint les iniciatives d'ESS.
2. Començar diàlegs profunds amb altres marcs teòrics, com les economies indígenes, o els altres feminismes, no blancs, que ens donarien algunes pistes per a qüestionar-nos usos de conceptes com "desigualtat", "comunitari", "participació", "sensibilització", fins i tot el de "interseccionalitat", ja que fins i tot en la necessitat de plantejar-nos des d'aquí les anàlisis, veiem que es força el seu ús, sense comprendre el perquè és útil incorporar aquesta mirada.

⁵Blanc en quant a categoria soci-política dins del sistema mon-modern colonial. Es a dir, als beneficiaris d'aquesta configuració colonial.

Hi ha una adequació neoliberal de determinades terminologies que incorporem, repetim i utilitzem sense major exercici reflexiu, produint un buidatge de sentit, desdibuixant els objectius de les nostres pràctiques transformadores.

3. Un altre exemple d'això, són les anomenades polítiques d'inclusió recolzades per algunes iniciatives, on no es qüestiona el centre des del qual s'està parlant, per a "incloure". Incloure on? En què? Es dona per descomptat el centre del qual es parla, reproduint novament els discursos del poder hegemònic, sense parar a qüestionar el que hi ha darrere.
4. Encarnar el posicionament polític de l'economia solidària, prenent part i accionant més enllà de l'activitat cooperativitzada. Desarticlar la matriu colonial que s'expressa sostingudament en totes les esferes de la vida ha de ser una lluita transversal, no podem creure que pertany a delimitats moments, com és l'horari laboral.

Això també inclou, un obert posicionament polític de les nostres iniciatives, enfront dels marcs legals i mecanismes jurídics que operen en els diferents territoris perpetuant la vulneració a determinats cossos.

5. Interculturalitzar l'economia social i solidària significa crear condicions per diàlegs horitzontals amb els diferents mons que ens ofereix la diversitat. La interculturalitat no són petits acostaments amb algunes persones migrades, o activitats en les festes del barri, o compartir plats típics al dia de la diversitat. Això és la folklorització de determinats trets culturals, portant al consum de l'estereotip, i rebutjant la complexitat que significa relacionar-nos amb la diferència.
6. Encara que sembli repetitiu, el rebuig del racisme no és una tasca que correspongui només a les persones racialitzades, sinó que, sent un indicador de la vigència de la colonialitat, ha de ser motor d'acció, de cada persona que es vani de buscar la justícia social. Per tot l'anterior, es fa imprescindible plantejar-nos la descolonització com a principis constitutiu de l'economia social i solidària. Ja que es treballa per la incidència de l'economia social i solidària en una #Agenda2030, aquesta incidència també s'ha de traduir en la instal·lació d'altres discursos que determinin altres maneres d'interpretar les nostres pràctiques.

Referències

- Quijano, Anibal. "Colonialidad del Poder, Eurocentrismo y América latina", en: La Colonialidad del Saber: Eurocentrismo y Ciencias Sociales. E. Lander Comp. CLACSO. UNESCO, 2000.
- Dussel, Enrique. Posmodernidad y Transmodernidad. Diálogos con la filosofía de Gianni Vattimo. México: Lupus Inquisitor/Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Occidente/Universidad Iberoamericana, 1999.
- Tuhiwal Smith, Linda. "A descolonizar las metodologías. Investigación y pueblos indígenas". Txalaparta, 1999.

3.3. Normalisme, discapacitisme i interseccionalitat

Mª Carme Riu Pascual

Es un goig estar aquí compartint aquest espai en totes vosaltres, moltes gràcies això vol dir que les dones amb discapacitat no hem estat oblidades.

Des de la nostra perspectiva feminista pensem que el mateix terme interseccional l'hem hagut de donar significació perquè pensem amb estructures patriarcals. Som incapaces de pensar quan parlem de dones en totes. Les diferències que les incloent, sinó que tenim de referint-se a la dona com concepte clar i estàtic i ben definit per després fer subgrups autònoms per afegir-hi la diversitat i a més aquesta les hem de mencionar cadascuna per definir una altra vegada perquè sinó la discriminem i ni tan sols ens recordem d'ella.

Per tant per nosaltres, dones amb diversitat funcional, la interseccionalitat continua sent una forma de pensament androcèntrica.

Dit això estic molt contenta de que heu pensat amb mi, per aquesta taula per dues raons, perquè ens teniu present com unes dones més i perquè el discurs de la dona amb diversitat funcional serà escoltat directament. Hem de saber que la nostra cultura androcèntrica pateix de normalisme i discapacitisme dues estratègies masculistes que són pràcticament desconegudes. Són pràctiques violentes androcèntriques.

Poques persones coneixen el significat d'aquestes paraules. Se sap el que és el racisme, el masclisme però sobre el normalisme i el discapacitisme s'ha treballat molt poc.

El normalisme

La nostra Cultura, i en conseqüència la nostra societat, pateix un símptoma psicològic que s'anomena anormalofòbia. Això és el que fa que totes les persones de la nostra societat siguin normalistes.

Qui pateix de fòbia concentra tots els seus esforços per a no trobar-se amb l'objecte que li fa patir el grau més fort d'ansietat, que denominem fòbia.

La fòbia es caracteritza per la substitució relacional del plaer, pel desplaer i, en conseqüència, tota l'energia de l'individu es projecta a evitar la relació amb l'objecte fòbic; en aquest cas, amb tot el que no sigui normal. Aquesta és una de les raons de l'exclusió de les persones que tenen un cos no normatiu.

És un terme androcèntric que separa la població, les situacions i els comportaments en normals i anormals. La normalitat es converteix així en una categoria que cal defensar per damunt de tota ètica. Si tots els que han construït la cultura i el món són normals, com podem fer les coses accessibles, si els anormals estan totalment exclosos.

Com podem parlar de normalitzar els serveis si la normalitat deixa un 25% aproximadament fora de la normalitat? No és una paradoxa?

Les persones anormals o discapacitades que han tingut rellevància, els han o hem invisibilitzat la seva diversitat, diferència, deficiència o discapacitat.

El discapacitisme

El discapacitisme el fomenta l'educació i la cultura. Vivim una cultura de la competitivitat i aprenem a fixar-nos en els dèficits dels altres i si els evidenciem, i així ens sentim més poderosos, però després també ens sentim més sols perquè si diem el que no tenen als altres, aquest se separen, pensem que així pugem de categoria però el de la categoria superior també fan el mateix amb nosaltres.

La mirada masculina projecta una dona d'unes característiques que es plasmen en un cos normatiu al qual qualsevol dona ha d'arribar.

Quasi cap dona arriba a l'òptim d'aquesta mesura normativa, però el que no encaixa de cap manera són les dones amb diversitat funcional

Tenim el significat de mercaderia malmesa. Per tant, no se'ns pot considerar ni dones

Quins són els factors que converteixen la dona amb discapacitat en una persona molt més vulnerada que la resta de dones?:

Dificultat per a reconèixer com a senyals de maltractament circumstàncies que s'associen de forma "natural" a la condició de la dona amb discapacitat (com ara un tracte infantil, no escoltar-la,...).

La manca de credibilitat que s'atorga a una dona que té problemes de comunicació o mentals.

Dificultat "moral" de la societat en reconèixer que una dona amb discapacitat hagi pogut ser objecte de violència o abús.

PER PART DE LA DONA AMB DIVERSITAT FUNCIONAL

- El fet de ser menys capaces de defensar-se físicament.
- Major dependència de l'assistència i cura dels altres
- Por a denunciar l'abús per la possibilitat de la pèrdua dels vincles i la provisió de cures.
- Una baixa autoestima i menyspreu de la pròpia imatge com a dona
- Menor credibilitat a l'hora de denunciar fets d'aquest tipus davant d'alguns estaments socials.
- Tenir més dificultats per expressar els maltractaments degut a problemes de comunicació.
- L'enfrontament entre els papers tradicionals assignats a la condició de la dona i la negació d'aquests mateixos en la dona amb discapacitat.

Hi ha moltes diferències de tracte social si ets home o dona amb discapacitat.

HOMES

DONES

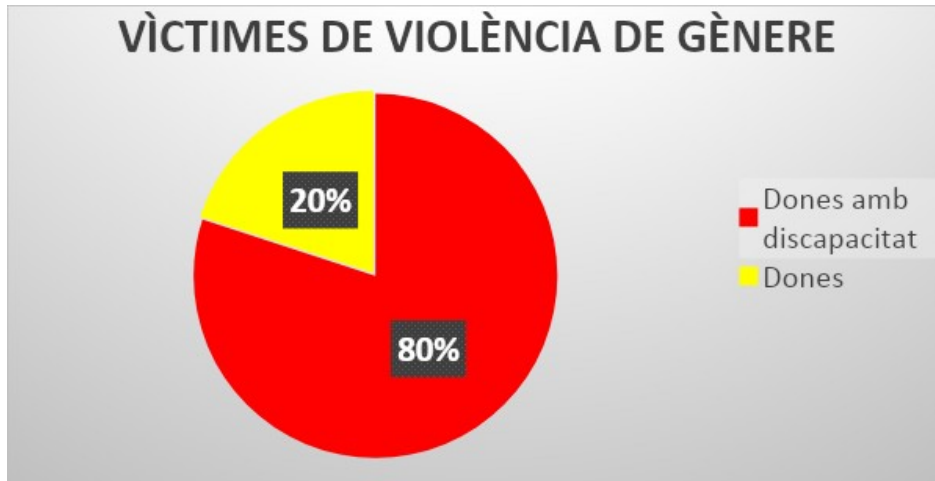
-Se'ls educa perquè puguin treballar segons les seves possibilitats.

-No se li dóna formació; poques dones majors de quaranta anys saben llegir i escriure.

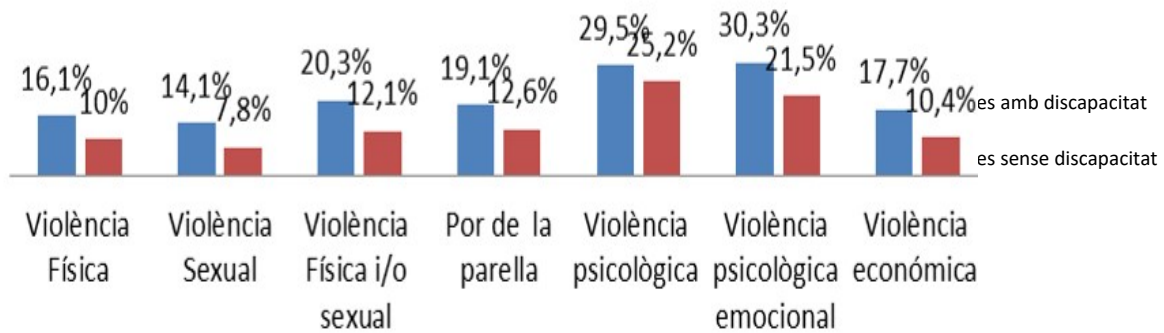
-S'intenta que tingui independència econòmica.	-Se'ls ensenya les tasques domèstiques que creuen més apropiades per a ella, però que no agraden a ningú. A més no són cotitzades.
- Se l'ajuda ajuda a buscar parella.	- La major part de la vida la passen amb gent gran, amb els avis de petites i amb els pares grans.
La família és còmplices per buscar parella.	- S'intenta que no tinguin parella.
Se intenta per tots els mitjans que siguin pares.	Se'ls tanca a casa perquè no tinguin cap relació masculina, i se'ls esterilitza sense consentiment.
Si es casa amb una dona amb discapacitat, serà quan sigui gran i hagi exhaurit les possibilitats de trobar una parella sense discapacitat.	Hi ha poques dones amb discapacitat casades. A més, quan es produeixi la discapacitat hi ha un elevat risc de ruptura matrimonial o abandó
Per casar-se es busca a una dona poc intel·ligent i que faci coses que ell no pot.	No se'ns informa sobre la nostra sexualitat, ni els mètodes anticonceptius
Se'ls reconeixen les seves necessitats sexuals acompanyant, de vegades, a un prostíbul.	Són assetjades i violades en un percentatge alt per familiars, personal sanitari o cuidadors. En cas de quedar embarassades, l'avortament se'ls exigeix.
Que seu cos no sigui estètic convencionalment, no té excessiva importància.	Es exhibeixen els seus cossos en clíniques i hospitals i s'experimenta amb elles sense consentiment de les afectades
Les operacions estètiques gairebé no es practiquen.	Es practiquen intervencions quirúrgiques desmesurades per aconseguir que s'assemblin al màxim al patró normal.
Es fa el possible perquè sigui independent a nivell econòmic.	Se li fa econòmicament dependent de la família.
La seva germana es fa càrrec d'ell.	En general els seus germans no es relacionen bé amb ella.
Se'ls tracta com a homes.	Se'ls tracta de forma infantil.
El tracte social i familiar és despectiu, però està en l'àmbit públic.	El tracte de la societat i de la família és de sobreprotecció i maltractament a la vegada. Però sempre que estigui en l'àmbit privat.
Casi sempre se'ls cuida, mai cuida ell als seus pares. Si es dona el cas, és generalment una germana la qual té cura dels pares i d'ell.	Té cura dels seus pares com pot, quan són més grans i fins que moren; encara que a ella no l'hagin tractat bé.
Poden tenir parella i fills i, si no, una germana cura d'ell.	Al final queda sola. Amb la pensions no contributives de 314€ al més es cobreix les seves necessitats com pot fins que mor.

SEGONS UN INFORME DEL PARLAMENT EUROPEU EL 80% DE DONES AMB DISCAPACITAT ÉS VÍCTIMA DE VIOLÈNCIA (DADES DEL 2004)

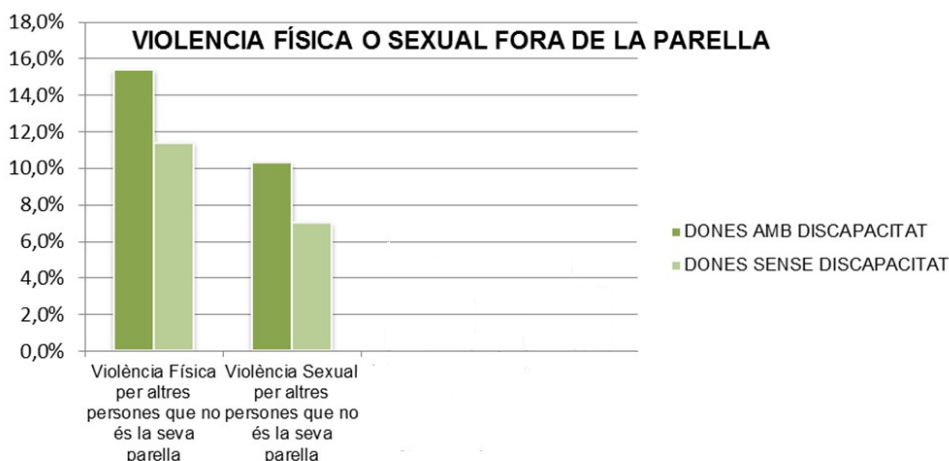
Té un risc quatre vegades més gran de patir violència sexual que una dona sense discapacitat

VIOLÈNCIA MASCLISTA PER PART DE LA PARELLA O EX PARELLA

Font. Macroencuesta violencia contra la mujer 2015

Font. Macroencuesta violència contra la mujer 2015

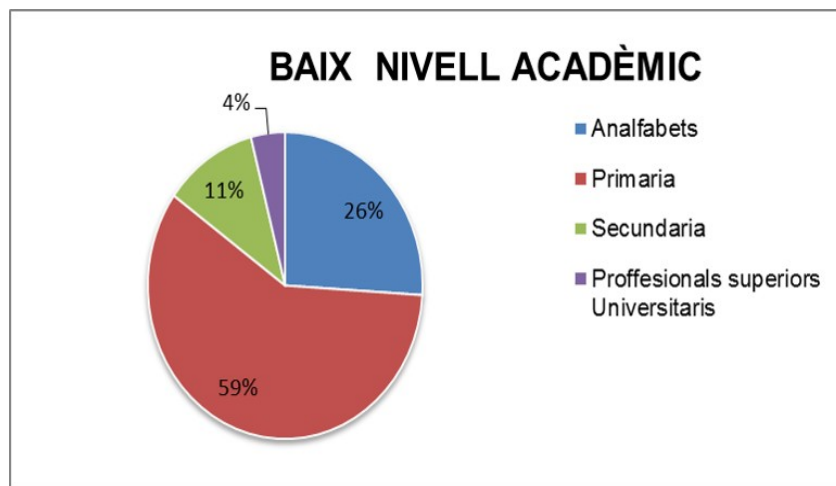
En total

- ✓ El 35,1% de les dones amb discapacitat acreditada han patit violència física i/o sexual.
 - ✓ Davant del 23,7% de les dones sense discapacitat.
- El 99% dels casos en què una dona amb diversitat funcional pateix una agressió, aquesta és comesa per una persona coneguda, i el 30% d'aquestes són abusos sexuals dins de la família.
 - Únicament el 2% de les dones va sense acompanyament a demanar ajuda als serveis específics, habitualment són derivades des de serveis socials (70%) o acompanyades per un/a familiar (19%) Segons dades del 2014 (vegeu CERMI, 2014).
 - Les dones troben moltes dificultats d'aquestes per a prendre consciència, o fer auto evident, de la situació de violència en la que viu. I porten a moltes dones a sentir que aquesta es la vida que els toca viure.
 - La (re) victimització es continua en el cas de les dones amb discapacitat és el resultat de carències estructurals, que cal corregir a diferents nivells.
 - La dependència econòmica és un dels factors que facilita que les dones amb diversitat funcional pateixin violència.
 - Amençar en treure-li els fills o les filles com a arma per a infringir dolor i controlar a les dones és habitual.
 - La violència de caràcter verbal i psicològica és una pràctica naturalitzada que es practica amb les dones amb diversitat funcional.
 - Els estereotips de bellesa femenina afecten de manera més determinant a les dones amb cossos no normatius.
 - hi ha una desconsideració social de la dona amb diversitat funcional com a dona, fet que fomenta actituds i creences, basades en mites i prejudicis, deshumanitzant-les, infantilitzant-les i devaluant-les en totes les facetes de la seva vida.
 - A casa es on les dones amb diversitat funcional es troben especialment vulnerades al patir violències masclistes en escenaris d'abús de confiança, interioritzen i normalitzen la pròpia violència, impossibilitat per reconèixer i discriminar els propis desitjos, dependència econòmica o d'altres tipus que les encadenen als maltractadors.
 - La família opera moltes vegades com encobridora d'aquesta agressions.
 - Els intents de fugida. Porten a sortides complicades, les quals són amplificades o frenades per altres violències, com la manca d'accés al mercat laboral.
 - Aquestes dones es troben aïllades de la societat i tancades als domicilis on s'han d'ocupar de les cures de la llar, dels germans o germanes i de pares o mares.

- L'obediència al mandat social emmalalteix tant com la seva desobediència.
- Les possibilitats d'accés a una vida sexual plena estan esclafades. Una dimensió sovint invisibilitzada a ulls de la societat, que segueix entenent a les dones amb diversitat funcional com a éssers asexuals.
- A més a centres residencials, es donen en major número de violències.

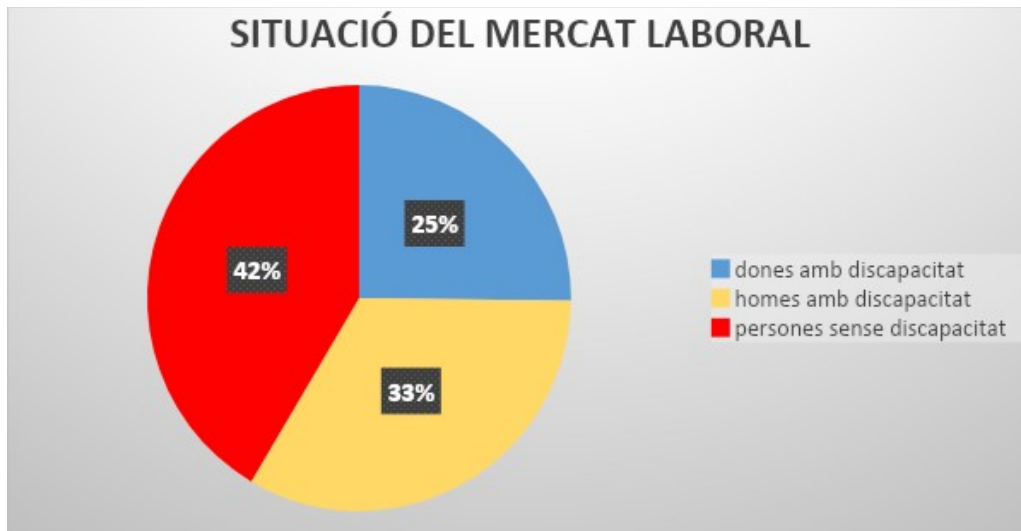
TOTA AQUESTA SITUACIÓ LA SOSTÉ

- Baix nivell de formació
- Escassa integració laboral
- Un grau molt fort de pobresa

Només el 1,8 de la població estudiantil té discapacitat, proporció que disminueix a mesura que avancen els doctorats. Aquests percentatges són llunyans de les persones amb diversitat funcional en societat, que representen de 9% (INE, 2020). Les dones són majoria en el cas de la diversitat funcional, representat un 55% del total (CERMI), 2019).

SITUACIÓ DEL MERCAT LABORAL

Si atenem a les dades, l'any 2019 a l'Estat espanyol, el 34,0% de les persones amb discapacitat reconeguda eren actives una taxa d'activitat 43.7 punts inferior a la de la població normal i a més la de les dones amb diversitat funcional es menor que la dels homes.

Només un 25,2% de dones amb discapacitat tenien un lloc de feina el 2019, segons les dades de l'EPA (INE,2020). I el 33,3 dels homes amb discapacitat segons les dades de l'EPA (INE 2020)

NIVELL DE POBRESA:

Resum del greuge econòmic de les DONES amb discapacitat, Editat per l'Institut Municipal de Persones amb discapacitat, 2007.

Es un estudi que comptabilitza la quantia econòmica que hauria de gastar-se una persona segons el perfil de discapacitat que tingues per fer una vida com una altra persona, sense discapacitat.

Tipus de discapacitat	Perfils	Costos anuals	Costos anuals Homes	Costos anuals Dones

		Dones		
Discapacitat Física	Grup 1 (33 a 65%)	24.630€	19.507€	5.123€
	Grup 2 (65 a 75%)	43.267€	38.144€	5.123€
	Grup 3 (75% i mes)	54.405€	49.282€	5.123€
Discapacitat intel·lectual	Grup A (33 a 65%)	16.944€	11.821€	5.123€
	Grup B (65 a 75%)	32.371€	27.248€	5.123€
	Grup C (75% i mes)	42.414€	37.291€	5.123€
Discapacitat visual	Resta visual Ceguesa total	13.613€	8.490€	5.123€
		28.476€	23.353€	5.123€
Discapacitat auditiva	Llengua oral Llenguatge de signes	17.285€	14.724€	2.561€
		16.752€	14.190€	2.562€
Enfermetat mental	Grup X	10.439€	13.001€	-2.562€
	Grup Y	22.621€	25.183€	-2562€
	Grup Z	32.664€	35.226€	-2.562€

Per millorar la detecció i implementar mesures reparadores, s'han de fer entre altres uns quants canvis. Pàg. 125 Del estudi Diagnosi de Necessitats Específiques per l'Abordatge de les Violències Masclistes en les Dones amb Discapacitat i Proposta d'Actuació, recerca fet per Mª Carme Riu Pascual, Asun Pié Balaguer i Joan Moyà Köhler.

1. Implementar mesures transversals que obliguin a tots els estaments polítics, socials, culturals, jurídics, acadèmics, sanitaris, econòmics, científics... a ser participats per dones amb diversitat funcional en els diferents òrgans de poder i de presa de decisions (un 7% del total).
2. Facilitar la vida independent com a primera opció a tots els àmbits i en totes les dimensions de la vida de les dones amb diversitat funcional. Això implica dotar de recursos a les iniciatives de vida independent i estendre figures com les de l'assistent personal.
3. Facilitar espais de reconeixement mutu per a dones amb diversitat funcional que les puguin apoderar, facilitant el seu associacionisme i la seva participació en espais comunitaris.
4. Treballar per fer accessible a la població en general una percepció de les dones amb diversitat funcional com a dones; amb desitjos, anhels i necessitats, a través de l'ús dels mitjans públics.
5. Treballar en la capacitació en tots els àmbits exposats del personal professional en perspectiva interseccional de gènere i discapacitat.
6. Propiciar que en les negociacions sindicals hi hagi dones amb diversitat funcional que puguin vetllar per la visibilitat de les necessitats específiques del col·lectiu, tant per a les condicions de treball com per a l'accés als llocs de treball.
7. Dotar el pressupost i desplegar la llei d'autonomia personal i la dependència.
8. Elaborar i aprovar una llei per erradicar el normalisme i el capacitisme.
9. Crear una conselleria de feminisme i establir la situació d'interseccionalitat com a requisit per presidir la conselleria.
10. Compensar el greuge econòmic que pateixen les dones amb diversitat funcional amb mesures sistèmiques i directes a les dones (ajuts i subvencions).

11. Recollir de manera sistematitzada dades desagregades per gènere i discapacitat en tots els àmbits.
12. Rendició de comptes de totes les mesures proposades per part de totes les administracions implicades amb el desenvolupament i el finançament de les propostes d'acció. Aquesta s'hauria de fer de forma periòdica (cada 4 anys).

Carme Riu Pascual

*Llicenciada en Psicologia i Pedagogia per la UAB,
Presidenta de l'Associació Dones No Estàndards,
Experta en Gènere i Discapacitat.*